

Zwei deutsche Soldaten unterstützten den jüdischen Widerstand in Holland

Werner Klemke (1917-1994)

Johannes Gerhardt (1910-1944)

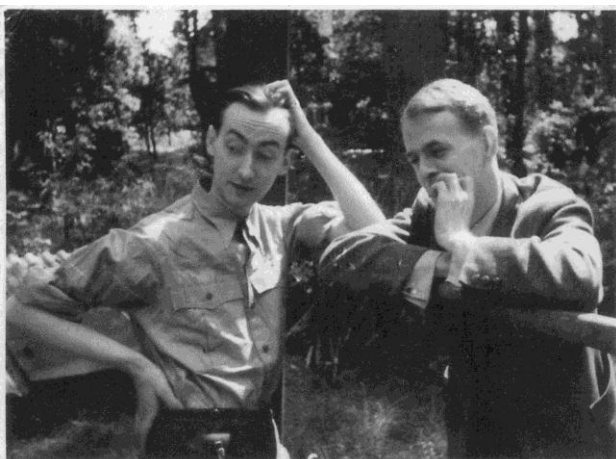
Vielen Mitgliedern ist Werner Klemke kein Unbekannter – nicht zuletzt als Mitbegründer der Gesellschaft und Schöpfer des bekannten Signets mit dem Porträt unseres Namensgebers.

Hier soll eine phantastische Geschichte erzählt werden von der aktiven Mitarbeit zweier deutscher Wehrmachtssoldaten im holländischen Widerstand (W.K. war von 1942 bis 1945 in Holland stationiert).

Mit der Entdeckung des Archivs der Jüdischen Gemeinde von Bussum (20 km östlich von Amsterdam) durch eine ortsansässige Dokumentarfilmerin, Annet Betsalel, konnte anhand von Dokumenten die Unterstützung belegt werden, die Klemke und sein Wehrmachtsskamerad Johannes Gerhardt durch das Fälschen von Papieren (Abstammungsunterlagen, Lebensmittelkarten) vielen von der Deportation bedrohten Menschen leisteten. Die Enkelin eines der Geretteten spricht von etwa 80 Personen, die diesem „Netzwerk“, von dem Klemke und Gerhardt ein Teil waren, ihr Leben verdanken. Sensationell, nicht wahr?!

Es gibt inzwischen eine Website mit Informationen zu diesem Filmprojekt (www.treffpunkterasmus.de); auch ein kurzer Filmtrailer ist dort zu sehen. Eine holländische Zeitung hat bereits mit einem großen zweiseitigen Artikel (mit vielen Fotos) über das Projekt berichtet; darauf meldete sich ein Augenzeuge bei Frau Betsalel, der Klemke in Holland noch persönlich kennengelernt hat. Die spannende Geschichte ist noch nicht zu Ende.

Frau Betsalel hat bisher das gesamte Projekt aus eigener Tasche finanziert; die Fertigstellung des Films soll über ein sog. „Crowdfunding“ (Schwarmfinanzierung) erfolgen. Auch der kleinste Betrag hilft. Und wer kein Internet hat, oder wer gern eine Spendenbescheinigung erhalten möchte, kann seinen Beitrag auch an unsere Gesellschaft überweisen: **Pirckheimer-Ges., Kto. 649814106, Postbank Berlin (BLZ 100 100 10), Verwendungszweck „Treffpunkt Erasmus“**. All' diese Spenden werden dann gesammelt dem Projekt zugutekommen. Für Beträge ab 10 Euro gibt es auch kleine (oder größere) Belohnungen – siehe dazu die nächste Seite.

Werner Klemke mit seinem Freund
Mels de Jong im holländischen Blaricum

Mels de Jong (1916-2000)

Sohn des Schriftstellers **Adrian de Jong** (*Ein weißer Traum war dieser Morgen*, DDR-Ausgabe 1979, ill. von W.Klemke), und Schwiegersohn von **Sam van Perlstein**, Gründer der Widerstandsgruppe in Blaricum.

Zur Fertigstellung des Filmes (vor allem zur Abgeltung der teuren Archivlizenzen) werden noch etliche Geldmittel benötigt. Jede, auch die kleinste Spende hilft, diese einzigartige Projekt zu verwirklichen. Und großzügigere Geber dürfen sich über kleine Gegengaben freuen:

10 € oder mehr:

Dankeschön! Sie erhalten einen Download-Link des Films, sobald er fertiggestellt ist.

€ 50 oder mehr:

Vielen Dank! Sie erhalten einen Postkarten-Satz mit Reproduktionen von Klemkes Arbeiten und eine Bonus-DVD des Dokumentarfilms mit vielen Extras.

€ 100 oder mehr:

Holen Sie sich die Bonus-DVD sowie einen Satz von Reproduktionen von Klemke-Illustrationen, der ausschließlich für Unterstützer dieses Projektes gedruckt wurde.

€ 250 oder mehr:

Großartig!

Sie erhalten ein entzückendes, von Werner Klemke illustriertes Kinderbuch zusammen mit einer DVD des Films. (maximal 20 erhältlich)

€ 400 oder mehr:

Fantastische Spende! Sie erhalten ein originales Filmplakat, das von Klemke entworfen wurde. Und sie erhalten ein Buch „Werner und Hannes in Holland“- über die Entstehung des Films mit Faksimiles von vielen Dokumenten und Fotos aus dem Film, dazu die die Bonus-DVD mit vielen Extras.

(maximal 10 erhältlich)

€ 500 oder mehr:

Für die großzügigen Spender eine Einladung (für 2 Pers.) zur Film Premiere – mit den Familien Klemke und van Perlstein. Natürlich erhalten Sie auch die Bonus-DVD.

€ 1.000 oder mehr:

Das Buch „Werner und Hannes in Holland“- über die Entstehung des Films mit Faksimiles von vielen Dokumenten und Fotos aus dem Film, dazu die Bonus-DVD mit den Extras. Darüber hinaus wird Ihr Name in den Danksagungen genannt werden, und Sie werden zur Premiere eingeladen!

(maximal 10 erhältlich)

2.000 € und mehr:

Für eine wunderbare Spende im Gegenzug ein einzigartiges Sammlerstück: ein originaler „Klemke“, aus dem Nachlass von der Familie zur Verfügung gestellt! Die Einladung zur Premiere ist selbstverständlich; ebenso die DVD-Box und das Buch. Darüber hinaus wird Ihr Name in den Danksagungen genannt.

(maximal 1 erhältlich)

Blaricum, April the 29th 1945.

Vrijgeleide: 'To all Allied Authorities'

The undersigned, Dutch citizens, who have each taken an active part in the illegal movement during the occupation of their country by the German aggressors and have had much to endure from Nazi oppression, herewith declare and are ready to confirm their declaration by oath that they have known

Staatsgefreiter WERNER KLEMKKE for three years during his stay in Holland; that Klemke, with considerable personal risk, had, presumably procured, in 1942, false documents from German Government for them, which enabled them

Blaricum * Als dank kreeg korporaal Werner Klemke aan het einde van de oorlog van de Blaricumse verzetsgroep waarvoor hij werkte een soort vrijgeleide in de vorm van een brief 'To all Allied Authorities, Military and Civil'. Daarin meldt de familie Van Perlstien dat Klemke via het verslaven van documenten ervoor heeft gezorgd dat ze ontsnapt zijn aan

deportatie. Ook staat er dat Klemke twee keer mislukte pogingen deed om te deserteren. Op 3 september 1944 en in februari 1945. De door vijf leden van de familie getekende brief vraagt de geallieerde troepen om deze „door en door eerlijke, loyale en betrouwbare gentleman, die van grote waarde kan zijn bij de wederopbouw van een nieuw en democratisch Duits-

land, te helpen." Klemke (1907-1994) leefde na de oorlog in Oost-Duitsland, waar hij een bekende illustrator was. Hoewel hij een voorraanstaande positie bekleedde in de culturele sector, werd hij nooit lid van de communistische partij.

De Duitse helpers Werner Klemke (links) en Johannes Gerhardt.

Reportage

Reportage

Onderduiker Daan Grunwald komt uit gang Larense villa.

Sam van Perlstien in 1950 met kleindochter Nicky.

Villa 'De Craaihof' in Blaricum.

Fietke van der Kulk (vrouw Willem van Iependaal) in schuilplaats.

Annet Betsalel: 'Documentaire over Duitse militairen die leven riskeerden om Nederlanders in het Gooi te redden' Duitse hulp joodse verzetsgroep

Blaricum, Bussum * „Er zijn goede Duitsers geweest die met ongelofelijk risico voor eigen leven mensen hebben gered. Die moeten de oorlog krijgen die ze verdienen.”

Annet Betsalel uit Bussum werkt aan een documentaire over de hulp van Werner Klemke en Johannes Gerhardt aan de verzetsgroep rond Blaricummer Sam van Perlstien en zijn schoonzoon Mels de Jong (zoon van de in 1943 vermoorde schrijver A.M. de Jong). Betsalel kwam het verhaal op het spoor tijdens onderzoek in het 'vergeten' archief bij de synagoge van de joodse gemeente in Bussum. Haar man is de voorganger.

Het begon allemaal met de ontdekking van de brief uit 1941 die Sam van Perlstien aan het einde van de oorlog gaf aan Werner Klemke. „Daarin stond dat Klemke een goede Duitser was en hij de familie Van Perlstien waarschijnlijk voor een vreselijke dood had behoed.”

„Sam van Perlstien was een geweldige entrepreneur die voor niets en niemand bang was. Hij had een importfirma (Van Perlstien Roepers Bosch, red.) die al in de jaren twintig versliezen, speeldegoed en tapijten importeerde uit China, Japan en Perzië (Iran). Hij zette daar fabrieken op. Reed te paard de zijderoute af op zoek naar de beste tapijtwervers. Het bedrijf leverde aan de Bijenkorf en de Hema.”

Vanaf 15 maart 1942 moesten joden in Nederland een gele davidster op hun kleding dragen. In dat jaar begonnen de nazis met de deportatie van de Nederlandse joden om ze in kampen te vermoorden. Het eerste wat Van Perlstien deed was zich (met enige moeite) uitschrijven uit het register van de joodse gemeente in Bussum. „Maar dat was niet genoeg om 'ontsteld' te raken”, legt Annet Betsalel uit. In dezelfde periode ontmoette Mels de Jong, getrouwd met Evie van Perlstien, in het Amsterdamse boekencantinaat Erasmus de Duitse dienstplichtige Werner Klemke uit Berlijn. Mels de Jong werkte voor uitgeverij Stregholt.

„In boekhandel Erasmus was literatuur van schrijvers zoals Brecht en Tucholsky te koop die door de nazis verboden was. Klemke vergat bij het verlaten van de boekhandel zijn geweer, wat hem de kogel had kunnen kosten. Mels kwam hem het geweer achterna brengen. Zo is het contact ontstaan.”

„Werner Klemke, die na de oorlog als illustrator beroemd werd (achthonddert boeken in 27 talen), heeft verteld dat hij in Amsterdam getuige was van een grote razzia waarbij vijfduizend joden werden afgevoerd naar station Muiderpoort.

Gelegenheidsorkest in Blaricum tijdens de oorlog. Vanaf links: Mels de Jong, Johannes Gerhardt, Johnny Lefebvre, onbekende en Werner Klemke. FOTOCOLLECTIE ANNET BETSALEL

„Wat hadden die mensen misdaan dat ze bestonden”, concludeerde hij. Toen ging bij hem een knop om.”

Werner Klemke en zijn dienstmaker Johannes Gerhardt zaten bij het Duitse luchtafweer (Flak) „in Utrecht, in het Gooi (mogelijk Craaihof), Dordrecht, Abbevoek en Naaldwijk”. Klemke, klerk op de administratie, kon goed tekenen en bleek een uitstekende verslaver van documenten en bonkaarten voor levensmiddelen te zijn. Gerhardt hielp als fotograaf. „Hij was voor de oorlog fotograaf op cruisesepen.”

Klemke en Gerhardt hielpen bij het verslaven van Duitse documenten waardoor Sam van Perlstien geen joodse vader meer had. Volgens de rassenwetten van de nazis was hij een 'halfjood'. Die werden niet afgevoerd. „Ingeleid bij het bureau van Hans Calmeyer en na zeven maanden kregen ze toestemming om de ster af te doen. Zijn vrouw was daardoor ook gered.”

Lachen
De Duitse helpers werden kind aan huis in de Blaricumse villa "De

Verslaver Werner Klemke in de barak van zijn afdeling luchtafweergeschut.

Craaihof" aan de Koning Willem III Laan. Daar woonde Van Perlstien, in de 'garage' leefden Mels de Jong en Evie van Perlstien. „De oorlog was een afschuwelijke tijd, maar ze konden ook verschrikkelijk lachen met elkaar.”

Daar had het verhaal kunnen eindigen. Maar Van Perlstien besloot

Niet alleen joden maar ook studenten en jongeren die wilden ontsnappen aan dwangarbeid in Duitsland. In Laren aan de rand van de heide, aan de Verlengde Engweg, bezat hij ook een villa. Daar mocht schrijver Willem van Iependaal wonen (pseudoniem voor Willem van der Kulk). „Daar zaten soms wel 25 onderduikers tegelijk.” Zelfs letterlijk ondergronds, in onderaardse gangen die werden bereikt via een glijbaan te bereiken waren. Een goede Oostenrijker, Feldwebel (sergeant) Hans Kramer zorgde voor extra beveiliging tegen foute landgenoten.

Verzetskrant

„Villa De Craaihof had op zolder een onderduikkamer achter een schuifmuur die je met een koord kon openen. Die schuilplaats bestaait nog steeds, heb ik gezien”, aldus Annet Betsalel. „Daar konden tien tot twaalf mensen in.” In de garage van de Blaricumse villa, in feite zo groot als een woonhuis, werd in de laatste maanden van de oorlog een verzetskrant voor joodse onderduikers gestencild. „Er zaten in Laren en

'Krautfunding'

Om de documentaire te bekostigen zoekt Annet Betsalel via crowdfunding mensen die het project willen ondersteunen. „Op www.treffpuntkramer.nl is een link naar Cinecrowd te vinden. Er komt ook een Duitse versie, intern noemen we dat voor de grap krautfunding”, Betsalel zegt. Ze zoekt nog steeds informatie over de getuigen van de groep Sam van Perlstien.

Blaricum heel veel onderduikers, daar leenden die villa's zich natuurlijk ook goed voor. De krant heette Haskajisjeitje. Dat bleek De Ketten, periodiek voor joodse onderduikers in Nederland. Er zijn vier genstencilde edities van vierhonderd stuks uitgekomen. Die werden na het lezen doorgegeven. Daarin werd aangedrongen op beheersing omdat de bevrijding nabij was. Mensen waren heel wanhopig.”

De illegale krant werd gemaakt met anderen uit de onderduikorganisatie (Sam en Gerard van Perlstien, Dick Goudsmit, Nathan Dasberg, Joop en Biny Overste en Hans Keisoon). Na de bevrijding werd dit 'De Vrije Joodsche Courant'.

Johannes Gerhardt maakte dat niet meer mee. Hij sneuvelde in oktober 1944 in Zuid-Nederland. „Klemke werd via Den Helder in krijgsgevangenschap afgevoerd (per landingsvaartuig). Naar de Duitse plaats Norden (tegenover Delfzijl, red.). Daarna keerde hij terug in Berlijn en werd in Oost-Duitsland beroemd. De Van Perlstien-brief heeft hij nooit hoeven te gebruiken, maar wel altijd bewaard. Tot hun dood hielden Klemke, Van Perlstien en De Jong contact.”

Annet Betsalel heeft al veel research gedaan voor de documentaire met werktitel 'Werner in Holland'. Ze heeft ook in Duitsland en Israël nabestaanden gesproken, met elkaar in contact gebracht. Er is inmiddels veel beeldmateriaal. „Als documentairemaker heb ik de onbedwingbare behoefte om dit bijzondere verhaal over goede Duitsers die hun leven riskeerden door te vertellen aan een breed publiek. En ook om de prachtige kunstenaar die Klemke uiteindelijk werd, onder de aandacht te brengen.”

Philip van Carry van Perlstien, Christian en Ulrike Klemke en Annet Betsalel.

Werner Klemke, Evie van Perlstien en Mels de Jong.

Tekenaar Werner Klemke.

